

***Eevan luokka* kulttuurinsisäisenä ja kulttuurienvälisenä käännöksenä**

Ruotsin-, suomen- ja norjankielisten versioiden vertailua kieli- ja
kulttuurisidonnaisen tiedon näkökulmasta

Eeva-Liisa Nyqvist
Helsingin yliopisto

Heidi Grönstrand
Tukholman yliopisto

Abstract

In this article, we discuss language- and culture-specific elements in versions of *Evas klass/Eevan luokka* (1917), a Finnish youth literature classic by Kersti Bergroth (1886–1975), a self-translator who wrote the Finland-Swedish and Finnish versions under the pseudonym of Mary Marck. The novel has also been translated into Norwegian (*Eva's klasse*, 1933) by Anne Marie Worm-Müller. Drawing on translation theory and cultural semiotics, we explore the extent to which the three versions diverge from one another as far as global and local translation strategies are concerned. The analysis, which focus on the linguistic identity and the names of the characters, the geographical names, cultural traits, and quotations of J.L. Runeberg's poetry, shows differences between the Finland-Swedish and the Finnish version (intracultural translation) and the Finland-Swedish and the Norwegian version (intercultural translation). When translating her own original text, Bergroth uses official equivalents and other source-oriented strategies, as both the Finland-Swedish version and the Finnish version are primarily intended for readers living in Finland, where both the Finnish and the Finland-Swedish culture share a multitude of similarities notwithstanding the two different languages. The Norwegian translator, however, often uses target-oriented strategies, i.e., generalizations, substitutions, and omissions that are explainable by the longer cultural distance between Norway and Finland.

Keywords: cultural references, intercultural translation, intracultural translation, semiosphere, youth literature

Avainsanat: kulttuurisidonnainen tieto, kulttuurienväläinen kääntäminen, kulttuurinsisäinen kääntäminen, semiosfääri, nuortenkirjallisuus

1 Tausta, tavoite ja menetelmä

Kirjailija Kersti Bergroth (1886–1975) julkaisi vuonna 1917 nuortenromaanin *Evas klass/Eevan luokka* salanimellä Mary Marck samanaikaisesti sekä ruotsiksi (Söderströms

& Co.) että suomeksi (Otava) ja vastasi itse molemmista versioista. Teospari saavutti heti ilmestyttyään suuren suosion, ja varsinkin suomenkielisestä versiosta on otettu lukuisia uusintapainoksia (ks. esim. Grönstrand 2011; Hyttinen 2017).¹

Analysoimme artikkelissamme *Evas klass/Eevan luokka* -teosta kahdesta eri näkökulmasta: vertaamme toisaalta ruotsin- ja suomenkielistä versiota, jotka toimivat esimerkkinä kulttuurinsisäisestä käännöksestä. Toisaalta vertaamme teosparia ruotsinkielisestä versiosta käännettyyn norjannokseen (kirjanorja) nimeltä *Eva's klasse* (1933, Mittet & CO., käännös Anne Marie Worm-Müller), jolloin näkökulma siirtyy kulttuurienväliseen kääntämiseen. Viittaamme Bergrothin teospariin ruotsin- ja suomenkielisinä *versioina*, emme ”alkuteoksena” ja ”käännöksenä”, sillä kun kirjailija itse toimii oman tekstinsä kääntäjänä, raja alkuteoksen ja käännöksen välillä ei ole täysin selkeä. Ei edes ole yksiselitteistä tietoa siitä, kumpi Bergrothin teoksista on alkuteos.²

Poikkitieteellinen viitekehysemme yhdistelee käännöstiedettä, kirjallisuustiedettä ja kulttuurisemiotiikkaa (Lotman 1990). Menetelmämme on deskriptiivinen ja laadullinen, ja vastaamme seuraaviin kysymyksiin: Millaisia **käännösratkaisuja** teoksen ruotsin-, suomen- ja norjankielisissä versioissa on käytetty yhteiskunnallisen ankkuroinnin ja kulttuurisidonnaisten elementtien kääntämisessä ja miten suomenruotsalainen/suomalainen **semiosfääri** rakentuu niiden avulla? Määrittelemme kulttuurisidonnaiset elementit Pedersenin (2007) tapaan kielenulkoisiksi viittauksiksi maailmaan, johon teoksen tapahtumat sijoittuvat ja joiden ymmärtäminen edellyttää kielen lisäksi kulttuurin tuntemusta.

Mary Marckia pidetään suomalaisen koululais- tai koulutyttöromaanin luoja (esim. Hapuli 1999: 279; ks. myös Leden 2021). Tunnusomaista hänen teoksilleen on moderni, urbaani ilme, kuten *Evas klass/Eevan luokka* -teosparissa, joka sijoittuu Helsinkiin ja kuvaa keskiluokkaisten perheiden yhteiskoulua käyvien teini-ikäisten nuorten elämää Suomen itsenäistymisen alkuvuosina. Tapahtuma-aika ei käy eksplisiittisesti ilmi, mutta Suomi ja itsenäistyminen ovat toistuvia teemoja, ja teoksissa on jonkin verran viittauksia aikuisten keskusteluihin Suomen hallitusmuodosta. On siis todennäköisempää, että kirjat sijoittuvat 1910-luvun loppuun ja 1920-luvun alkuun kuin esimerkiksi 1900-luvun alkuvuosiin. Eevasta ja hänen luokkatovereistaan kertovia kirjoja on kaikkiaan neljä, ja ensimmäisessä osassa nuoret ovat 14-vuotiaita. Myöhemmissä osissa kuvataan muun muassa heidän ylioppilaskevättään ja ensimmäistä vuottaan ylioppilastutkimuksen jälkeen. Koululaisromaanin lajina oli kirjailijalle tuttu, sillä Bergroth oli ennen ensimmäisen Eeva-kirjan ilmestymistä kääntänyt yhdysvaltalaisen Susan Coolidgen sisäoppilaitokseen sijoittuvan tyttöromaanin *Katy koulussa* (1914).³

Mary Marckin tuotantoa, erityisesti Eeva-kirjoja, on tutkittu jonkin verran, ja usein tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota romaanien tapaan kuvata modernia suomalaista kaupunkilaiselämää nuorten näkökulmasta (esim. Rajanti 1993; Hapuli 1999; Grönstrand 2011; Hyttinen 2017). Taina Rajanti on kirjoittanut Eeva-kirjojen sosiaalisesta järjestyksestä ja erityisesti Eevaa ja hänen luokkatovereitaan yhdistävästä sosiaalisesta saman-

¹ Viimeisin painos on vuodelta 2015 (Finna.fi 2021).

² 1970-luvun alussa tehdyssä kirjailijahaastattelussa Kersti Bergroth sanoo, että Mary Marck -kirjat on yhtä lukuun ottamatta aluksi kirjoitettu ruotsiksi ja sitten hän on kääntänyt ne suomeksi. (Ks. Grönstrand 2011).

³ Kersti Bergroth suomensi *Katy koulussa* -romaanin nimellä Kersti Hagelin, koska oli tuohon aikaan naimisissa ensimmäisen aviomiehensä Samuel Hagelinin kanssa.

kaltaisuudesta. Perheiden isät ovat insinöörejä, pankinjohtajia, professoreita ja tuomareita, äidit puolestaan rouvia. Sukulaiset asuvat maalla, jossa Eeva ja hänen luokkatoverinsa viettävät kesälomaansa ja voivat hetkeksi vapautua kaupunkielämää koskevista sosiaalisen elämän säännöistä. Silti nimenomaan kaupunkiympäristö esitetään ”oikeana ja normaalina”.

Kun lähestymme artikkelissamme *Evas klass/Eevan luokka* -teosparia tilallisuuteen liittyvän semiosfääri-käsitteen kautta, jatkamme siis osin aiempaa tutkimusperinnettä. Uutta on kuitenkin se, että kieleen liittyvät kysymykset ovat aiempaa tarkemman huomion kohteena (ks. kuitenkin Grönstrand 2011) ja että niitä tarkastellaan pitkälti käännostudutkimuksen kontekstissa. Kersti Bergrothin toiminnasta omien teostensa kääntäjänä on kirjoitettu (Grönstrand 2014), mutta hänen nuortenkirjojensa osalta kieleen ja kääntämisen liittyviä kysymyksiä on toistaiseksi valotettu hyvin vähän.

2 Kääntämisen kulttuurisidonnaisuus

Kääntäminen nähdään useimmiten kielten ja kulttuurien rajoja ylittävänä toimintana, mutta käännoksiä tehdään myös kulttuurin sisällä, erityisesti monikielisissä yhteiskunnissa, kuten Suomessa. Tällainen kulttuurinsisäinen kääntäminen on kuitenkin jäänyt käännoستieteessä vähemmälle huomiolle. (Hartama-Heinonen 2014, 2017.) Eeva-kirjojen ruotsin- ja suomenkieliset versiot ovat osuva esimerkki kääntämisestä kielten välillä mutta saman suomalaiskansallisen kulttuurin sisällä, jolloin käännoست on tarkoitettu ”maan sisäiseen käyttöön” (Hartama-Heinonen 2014: 120; ks. myös Parente-Čapková & Lappalainen 2017), ja suomenkielinen ja suomenruotsalainen kulttuuri voidaan nähdä suomalaisen kulttuurin alakulttuureina, joilla on kielierosta huolimatta paljon yhteistä (ks. luku 3 alla). Saman teoksen norjannos puolestaan on tyyppiesimerkki kulttuurienvälisestä käännoستestä.

Käännoستutkimuksen uranuurtajan Eugene A. Nidan (1964) luokittelu kielten ja kulttuurienvälisen erojen perusteella sijoittaa kieliparin (suomen)ruotsi–suomi kategoriaan, jossa kielet eivät ole sukua toisilleen mutta kulttuurit sitä vastoin ovat keskenään hyvin samankaltaisia. Tästä seuraa, että kulttuuriset yhtäläisyydet helpottavat kääntämistä, vaikka kielten välillä olisikin suuria typologisia eroja. Ruotsista norjaan käännettäessä sitä vastoin kielet ovat lähellä toisiaan. Silti kulttuurinen etäisyys on suurempi kuin suomenruotsalaisen ja suomenkielisen (ala)kulttuurin välillä, mikä lisää käännoستehävän haastavuutta. Toisaalta myös lähisukukielten näennäiset yhtäläisyydet, ns. petolliset ystävät, voivat johtaa ongelmiin käännoستyössä. (Vrt. Nida 1964: 160–161.)

Analyysissämme hyödyntämämme käsite semiosfääri on peräisin Lotmanilta, ja sillä tarkoitetaan tilaa, jossa merkityksiä luodaan ja tulkitaan ja jota rajaavat kielen lisäksi mm. kulttuuriset ja sosiaaliset koodit, normit, arvot ja uskomukset (Lotman 1990, ks. myös Bodin 2018, Kukkonen 1993, 2009, 2010a, 2010b, 2014, Tallberg-Nygård 2017). Eri kulttuurit ja alakulttuurit muodostavat omia semiosfäärejään kulttuurien ja kansakuntien sisällä ja välillä, joten ruotsin- ja suomenkielinen kulttuuri muodostavat Suomessa kaksi erillistä semiosfääriä, joiden välillä kääntäminen tapahtuu. Huomionarvoista on, että *Evas klass/Eevan luokka* -romaanien semiosfäärit ovat johdonmukaisen yksikielisiä (Grön-

strand 2011) ja rakentavat illuusion täysin yksikielisestä maasta ja pääkaupungista, vaikka kaksikielisyyden tiedetäänkin olleen varsin tavallista 1920-luvun Helsingissä (Tudeer 1922). Kansalliskielet eivät ruotsin- ja suomenkielisissä versioissa sekoitu tai edes kohtaa toisiaan, vaan esimerkiksi henkilöiden nimet (esim. *Eva – Eeva*) ja maantieteelliset nimet (*Annegatan – Annankatu*) ovat johdonmukaisesti ruotsin- tai suomenkielisiä (ks. 3.1 ja 3.2 alla).

Kääntäminen on ongelmanratkaisua, ja kulttuurisidonnaisten elementtien kääntäminen voidaan määritellä tilanteeksi, jossa kääntämiseen on tarvittu erityisiä strategioita, eli kääntäminen ei ole edennyt ”automaattisesti” (Axelsson 2016: 78). Analysoidessamme *Evas klass/Eevan luokka* -romaanin erikielisiä versioita nojaamme Jan Pedersenin (2007) alun perin audiovisuaalisia käännöksiä varten luomaan käännösstrategioiden jaotteluun, joka sisältää seitsemän eri strategiaa ja jota Marcus Axelsson (2016) on soveltanut kaunokirjallisten käännösten analyysiin.⁴ Pedersenin (2007) käännösstrategiat voidaan jakaa kahteen pääluokkaan: lähtökieleen orientoituihin ja kohdekieleen suuntautuviin. Lähtökieleen orientoituvia strategioita ovat **suora siirto** (suora lainaus lähtökielestä kohdekieleen, joko sellaisenaan tai kohdekielen vaatimin muokkauksin), **tarkennus** (suoran siirron selventäminen lisäämällä informaatiota) ja **sananmukainen käännös**, kun taas kohdekieleen suuntautuvia ovat **yleistäminen** (alakisitteen korvaaminen yläkäsitteellä), **korvaaminen** (lähdetekstin kulttuurisidonnaisen elementin korvaaminen käännöksessä kohdekielen kulttuurille ominaisemmalla, esim. mailit kilometreillä) ja **poisto** (kulttuurisidonnaisen elementin kääntämättä jättäminen). (Pedersen 2007: 129–148.)

Seitsemäs strategia, **vakiintunut vastine**, ei kuulu kumpaankaan ryhmään, sillä kyse ei ole kääntämisestä sanan varsinaisessa merkityksessä. Monikielisissä yhteiskunnissa muun muassa paikannimille, keskeisille käsitteille, kaunokirjallisten teosten nimille ja sitaateille on olemassa vakiintuneet ilmauksensa. Tämä on luonnollisesti erityisen tavallista kulttuurinsisäisessä kääntämisessä, sillä monikielisessä yhteiskunnassa eri kieliryhmillä on vakiintuneet terminsä yhteiskunnan ilmiöille ja käsitteille ja sanastolliset aukot täyttyvät yleensä nopeasti (ks. Hartama-Heinonen 2017: 20).

Yllä mainitut strategiat edustavat ns. **paikallisia strategioita**, jotka kuvaavat kääntäjän valintoja tämän kääntäessä yksittäisiä kulttuurisidonnaisia elementtejä. Paikallisten strategioiden pohjalta voidaan myös päätellä koko tekstin **globaali strategia** (Chesterman 1997: 90–91). Tässä artikkelissa erotamme yllä esittelemämme paikallisten käännösstrategialuokituksen hengessä kaksi globaalia strategiaa, nimittäin lähdekieleen ja -kulttuuriin ja kohdekieleen ja -kulttuuriin orientoituvat strategiat (vrt. edellä).

3 Kulttuurisidonnaiset elementit ruotsin-, suomen- ja norjankielisessä versiossa

Olemme poimineet ruotsinkielisestä versiosta kaikki kieli- ja kulttuurisidonnaiset elementit, jotka ankkuroivat alkutekstin Suomeen ja suomalaiseen kulttuuriin ja näiden vastineet sen suomen- ja norjankielisissä versioissa. Tällaisia viittauksia löytyi 26 kappa-

⁴ Pedersenin väitöskirja (2007) on englannin- ja Axelssonin (2016) ruotsinkielinen. Olemme suomentaneet strategioiden nimet tätä tutkimusta varten.

letta, kun henkilöiden nimet käsitellään yhtenä kokonaisuutena⁵. Olemme jaotelleet viitaukset kolmeen temaattiseen alakategoriaan: *Suomi, suomalaisuus ja isänmaallisuus* (3.1, 11 viittausta), *Helsinki* (3.2, 9 viittausta) ja *J. L. Runebergin runositaatit* (3.3, 6 viittausta). Analysoimme tässä luvussa niitä ja niiden käännösvastineita. Valmiista käännöksestä ei kuitenkaan voi päätellä, ovatko yksittäiset käännösratkaisut norjantajan omia valintoja vai onko esimerkiksi kirjailija-kääntäjä Bergroth tai kustantamo vaikuttanut niihin.

3.1 Suomi, suomalaisuus ja isänmaallisuus

Analyysin kohteena olevalle romaanin ruotsin- ja suomenkielisille versioille on siis ominaista semiosfäärin näennäinen yksikielisyys, jota tuotetaan erilaisin keinoin (Grönstrand 2011). Yhdenkään henkilön ei esimerkiksi mainita olevan kaksikielinen, mikä vahvistaa vaikutelmaa yksikielisistä henkilöistä yksikielisessä semiosfäärissä. Yksikielisyys näkyy henkilönimien lisäksi myös katujen nimissä (ks. 3.2 alla). Suomenkielisessä versiossa henkilöhahmojen nimet ovat suomenkielisiä ja ruotsinkielisessä ruotsinkielisiä, kuitenkin niin että ruotsin- ja suomenkieliset nimet muistuttavat yleensä toisiaan. Niinpä esimerkiksi päähenkilö on ruotsinkielisessä versiossa *Eva Norén* ja suomenkielisessä *Eeva Norma* ja hänen luokkatoverinsa *Harry Nevander / Harri Neva*. Kyse on siis eräänlaisten vakiintuneiden vastineiden käytöstä. Norjankielisessä käännöksessä on kuitenkin toimittu toisin. Sekä ruotsinkieliset etu- että sukunimet on siirretty norjannokseen sellaisenaan, eikä esimerkiksi *Bengtsson* (suom. *Penttilä*) ole muutettu muotoon *Bengtsen*. Ruotsinkielisten sukunimien *son*-päätettä ei siis ole korvattu norjan vastaavalla *sen*-päätteellä eikä sukunimien kautta näin ollen luoda norjankielistä semiosfääriä.

Evas klass/Eevan luokka -teoksissa yksikielisiä ruotsin- ja suomenkielisiä semiosfäärejä vahvistetaan myös erään äidinkielen oppitunnin kuvauksessa (ks. esimerkki 1):

(1)⁶

Lektionen började. Det var svenska – för rektorn själv. (MM 1917a: 37)

Tunti alkoi. Oli rehtorin tunti – suomea. (MM 1917b: 39)

Timen begynte. (MM 1933: 36)

Ruotsinkielinen versio kertoo kyseessä olevan ruotsin oppitunti, joka suomenkielisessä versiossa on korvattu suomen oppitunnilla. Oppilaat lausuvat näillä oppitunneilla runoja omalla äidinkielellään, joten kyse on todennäköisesti nimenomaan äidinkielen oppitunnista. Norjannoksessa oppiaineen nimi on jätetty kokonaan pois, eli henkilöiden käyttämään kieleen ei oteta kantaa. Kaikissa versioissa vahvistetaan siis käsitystä yksikielisydestä, joskin eri tavoin: suomen- ja ruotsinkieliset versiot käyttävät sopeuttavaa strategiaa, kun taas norjannoksessa on kyse poistosta.

Suomi, suomalaisuus ja isänmaallisuus ovat romaanin ruotsin- ja suomenkielisessä versiossa keskeisellä sijalla. Helsinki ja Suomi tapahtumapaikkana käyvät yksiselittei-

⁵ Emme siis ole laskeneet jokaista erikielisissä versioissa esiintyvää henkilönimeä.

⁶ Esittelemme tässä luvussa kaikki esimerkit järjestyksessä ruotsi – suomi – norja.

sesti ilmi kaikkien kolmen version ensimmäisellä sivulla (*Helsingfors den 10 september – Helsingissä syysk. 10. p. – Helsingfors 10 september*), mutta sen jälkeen versiot eriytyvät: vakiintuneet nimet *Finland* ja *Suomi* esiintyvät usein ruotsin- ja suomenkielisissä versioissa, mutta norjannos viittaa Suomeen yksinkertaisesti yläkäsitteellä *maa* (*landet*, ks. esimerkki 2a):

(2)

(a) "...hela <i>Finland</i> väntar något stort av dig." (MM 1917a: 100)	"Koko <i>Suomi</i> odottaa jotain suurta sinusta." (MM 1917b: 99)	"Hele <i>landet</i> venter sig noget stort af dig." (MM 1933: 86)
(b) "...jag har tappat hundra mark..." (MM 1917a: 83)	"...olen kadottanut sata markkaa..." (MM 1917b: 82)	"...jeg har mistet hundre kroner..." (MM 1933: 72)

Vaikka Suomea ei olekaan norjannoksessa korvattu johdonmukaisesti Norjalla, esimerkki (2b) on mielenkiintoinen. Ruotsinkielisen version *mark* on suomenkielisessä versiossa korvattu vakiintuneella vastineella *markka*, mutta norjantaja on korvannut Suomen valuutan norjan vastaavalla, eli käyttänyt kohdekieleen ja -kulttuuriin orientoituvaa strategiaa, mikä tosin rikkoo kääntäjän uskollisuusperiaatetta (Nord 1997: 125; Koskinen 2000: 47–58, 93–116) ja on ristiriidassa Suomen valtion muodostaman semiosfäärin kanssa (vrt. Lotman 1990), sillä Suomessa ei ole käytetty kruunuja itsenäisyyden aikana.

Norjantaja soveltaa kohdekieleen ja -kulttuuriin orientoituvaa strategiaa myös silloin, kun alkuteos viittaa kirjallisuushistoriaan (esim. 3). Ruotsin- ja suomenkieliset versiot käyttävät esimerkkinä suuresta kirjailijasta kansallisrunoilija J. L. Runebergia⁷. Norjannos on korvannut tämän Nobel-palkitulla norjalaisella kirjailijalla Sigrid Undsetilla, jolloin mielikuva kansallisesti merkittävästä kirjailijasta säilyy, vaikka välitön yhteys suomalaiseen kulttuuriin ei ole läsnä.

(3)

"Ska du bli en författarinna? alldeles som -- som <i>Runeberg</i> ?" (MM 1917a: 6)	"Tuleeko sinusta kirjailijatar? Sellainen kuin -- kuin <i>Runeberg</i> ?" (MM 1917b: 10)	"Skal du bli en forfatterinne? Slik som -- som <i>Sigrid Undset</i> ?" (MM 1933: 9)
--	--	--

Esimerkki (4) puolestaan kuvaa itseensä tyytyväistä poikaa, joka viheltää *Porilaisten marssia* selvitettyään luokassa tapahtuneen ikävän välikohtauksen todellisen syyn ja pelastettuaan näin ihastuksensa kohteen parhaan ystävän rangaistukselta. Ruotsin- ja suomenkieliset versiot käyttävät laulun vakiintuneita ruotsin- ja suomenkielisiä nimiä, kun taas norjannos käyttää yläkäsitettä "pieni laulunpätkä". *Porilaisten marssi* on keskeinen osa kielirajan ja alakulttuurien välisen rajan ylittävää suomalaiskansallista kulttuuria ja sekä suomenruotsalaista että suomenkielistä semiosfääriä, mutta sillä ei ole samanlaista merkitystä norjankieliselle lukijalle:

⁷ On myös mahdollista, että nimi *Runeberg* viittaa keskustelussa J. L. Runebergin vaimoon Fredrika Runebergiin, joka oli itsekin kirjailija (Forssell 1999: 306–314). Asiasta on valitettavasti mahdotonta saada varmaa tietoa.

(4)

Och när han äntligen stod på däck och kände höstblåsten i ansiktet var han så glad att han måste vissla *Björneborgska marschen*. (MM 1917a: s. 143)

Ja kun hän vihdoin taas seisoi kannella ja syystuuli puhalsi häntä vasten kasvoja, oli hän niin iloinen, että hänen täytyi viheltää *Porilaisten marssia*. (MM 1917b: 141)

... og da han endelig stod på dekket var han så glad at han måtte plystre *en aldri så liten stubb*. (MM 1933: 122)

Evas klass/Eevan luokka päättyy kuvaukseen joulunvietosta, joka on Suomessa hyvin samanlaista kielirajan molemmin puolin. *Lutfisk* on suomeksi 'lipeäkala', *skinka* 'kinkku' ja *gröt* 'puuro'. *Tårtor* puolestaan merkitsee 'torttuja', joilla tarkoitettaneen joulutorttuja, suomalaisille hyvin tuttuja joululeivonnaisia. Norjalainen joulunvietto puolestaan poikkeaa ruokakulttuuriltaan siitä, mihin Suomessa on totuttu (ks. esimerkit 5a, 5b ja 5c):

(5)

(a) Men barnen tänkte på kvällsvarden: då skulle de få *lutfisk och annan julmat* (MM 1917a: 190)

Mutta lapset ajattelivat illallista – *lipeäkalaa ja muuta jouluruokaa* (MM 1917b: 186)

Men barna tenkte på aftensbordet med *all den dejlige julematen* (MM 1933: 161)

(b) Och så kom kvällsvarden: *lutfisk, skinka, gröt och tårtor*. (MM 1917a: 190)

Ja sitten tuli illallinen: *lipeäkalaa ja kinkkua, puuroa ja torttuja*. (MM 1917b: 189)

Og så fikk de aftensmat med *sylte og ribbe og terte*. (MM 1933: 164)

(c) ”Eva, berätta en saga om *Julbocken!*” (MM 1917a: 191)

”Eeva, kerro jotakin *joulupukista!*” (MM 1917b: 188)

”Eva, fortell et eventyr om *julenissen!*” (MM 1933: 162)

Kun perinneruokalajit mainitaan ensimmäisen kerran, ne on norjannettu yläkäsitteellä ”ihanat jouluruoat”. Sama lista toistuu myöhemmin ruotsiksi ja suomeksi hieman laajennettuna, ja norjannos on korvannut ne norjalaisten tyypillisillä jouluruoilla: *sylte* merkitsee syltystä, *ribbe* eräänlaista uunikylkeä ja *terte* tavallista leivosta (*Bokmålsordboka–Nynorskordboka* 2009), jolloin käänнос etäännyy alkuteoksen semiosfääristä. Viittaukset joulupukkiin (esimerkki 5c) on ilmaistu kaikissa kolmessa versiossa vakiintunein käsittein; ruotsin *Julbock* on tosin arkaainen sana, joka viittaa kirjaimellisesti vanhanaikaiseen, sarvipäiseen ja pelottavaankin pukkihahmoon (af Hällström & Reuter 2000), kun taas suomen *joulupukki* ja norjan *julenissen* ovat käytössä myös nykykielessä ja merkitsevät vanhan ajan pelottavan hahmon lisäksi myös nykyajan hyväntuulista, punatakkista hahmoa.

Kaikilta osin kirjailija ei omassa käännoistyössään ole kuitenkaan voinut turvautua kulttuurisesti vakiintuneisiin vastineisiin. Vaikka suomenruotsalaisten ja suomenkielisten alakulttuurien joulunvietossa on paljon yhteisiä piirteitä, eroakin on, ja ne tulevat esiin myös *Evas klass/Eevan luokka* -teoksissa (esimerkki 6). Ruotsinkielisessä versiossa Eevan perhe laulaa ja tanssii iloista, nykyäänkin suosittua joululaulua ”Nu är det jul igen”, jolle ei kuitenkaan ole suoraa suomenkielistä vastinetta. Suomenkielisessä versiossa joululaulu on paljon vähemmän tunnettu ”Joulu tulee joukkerkoukker”.

(6)

Och så dansade de och
sjöngo: ”Nu är det jul igen”
(MM 1917a: 169)

Ja he tanssivat laulaen: ”Joulu
tulee joukkerkoukker, Kaikki
lapset heikkerkeikker” (MM
1917b: 189)

Og så gikk de rundt juletreet og
sang: ”Vi [sic!] er så glad hver
julekveld” (MM 1933: 163)

Ei ole varmaa tietoa siitä, ovatko suomenkielisen version ”Joulu tulee joukkerkoukker” - laulun säkeet juuri niitä, mitä aikoinaan on laulettu vai onko kirjailija tässä keksinyt omiaan.⁸ Joka tapauksessa riimitys synnyttää iloisen vaikutelman, ja siten laulu välittää samanlaisen tunnelman kuin ”Nu är det jul igen” -laulu. Toisaalta norjannoksen ”Vi er så glad hver julekveld” on vanha, perinteikäs joululaulu⁹, jonka tunnelma on pikemminkin uskonnollisen harras kuin riehakas, eli se poikkeaa selvästi sekä ruotsin- että suomenkielisten versioiden lauluista. Tässä tapauksessa korvaamisen strategia vie käännöksen hyvin kauas alkuperäisestä semiosfääristä.

3.2 Helsinki

Paitsi Suomi, myös Helsinki mainitaan usein sekä ruotsin- että suomenkielisessä versiossa, sillä kirjan tapahtumat sijoittuvat kokonaisuudessaan Helsinkiin ja sen edustalla sijaitsevaan saaristoon, jotka kuuluvat semiosfääriin nimeltä *Finland* tai *Suomi*. Suomenkielinen versio käyttää luonnollisesti vakiintunutta suomenkielistä nimeä, kun taas norjankielinen versio mainitsee Helsingin nimeltä vain kerran, ensimmäisellä sivulla (”*Helsingfors 10 september*”): muutoin Helsinkiin viitataan vain ”kaupunkina” ja ”kotina” (esimerkit 7a ja 7b). *Helsinki* on siis pitkälti häivytetty samaan tapaan kuin *Suomikin*, vaikkei tapahtumia ole varsinaisesti siirretty Norjaan.

(7)

(a) Han visste nog att det inte
fanns någon polisprefektur i
Helsingfors... (MM 1917a: 138)

Hän tiesi kyllä, ettei *Helsingissä*
ollut mitään poliisiperfektia...
(MM 1917b: 136)

Men han visste godt at der ikke
fantas en ordentlig politichef i
deres by. (MM 1933: 117)

(b) Man kunde vara detektiv
också här i *Helsingfors*. (MM
1917a: 142–143)

Saattoipa täällä *Helsingissäkin*
toimia salapoliisina. (MM
1917b: 140)

Det gikk an å være detektiv *her*
hjemme også. (MM 1933: 122)

(c) Söndag morgon satt Ossi
Ahnger på *skärgårdsbåtens*
däck. (MM 1917a: 136)

Sunnuntaiaamuna Ossi Anger
istui *saaristolaivan* kannella.
(MM 1917b: 134)

Søndag morgen satt Ossi
Ahnger på dekket av *fjordbåten*.
(MM 1933: 116)

⁸ Joulu tulee joukker koukker -laulun yksi toisinto löytyy SKS:n Perinteen ja nykykulttuurin kokoelmasta SKVR X1 192 (Punkalaidun. Moisio. n. 27.-10.) Saatavissa myös elektronisessa muodossa [viitattu 19.8.2021]: <https://skvr.fi/poem/skvr10101920> ”Joulu tulee joukker koukker / minä lekker piikan kanssa”. Tätä artikkelia kirjoittaessa saimme tietoomme, että laulusta on olemassa myös versio: ”Joulu tulee jonnekonner / ja saavat lapset voita syödä”.

⁹ Laulun nimi on todellisuudessa ”Jeg er så glad hver julekveld” (sanat Marie Wexelsen, www.trondheim.no 2021). On epäselvää, miksi norjantaja on muuttanut persoonapronominia.

Esimerkki 7c on analyysissä ainutlaatuinen. Ruotsin- ja suomenkieliset versiot eivät sisällä kulttuurisidonnaista elementtiä, mutta norjannokseen sellainen on lisätty: romaanin juonen kannalta keskeinen suuri tapahtuma on luokan syysretkellä saaristoon tapahtunut välikohtaus, joka vaikuttaa koko luokan elämään, kunnes yksi pojista palaa retkisaareen selvittämään, mitä siellä oikeastaan tapahtui. *Saaristolaiva* on norjannoksessa korvattu *vuonolaivalla*. Norjantaja on siis valinnut kohdekieleen- ja kulttuuriin orientoituvan strategian, joka etäännyttää käännoästä alkuteoksen semiosfääristä, sillä Helsingin seudulla ei ole vuonoja.

Paitsi yllä mainitut henkilönimet, myös ruotsin- ja suomenkielisten versioiden sisältämät Helsingin paikannimet vahvistavat vaikutelmaa yksikielisistä semiosfääreistä. Ruotsinkielinen versio operoi vain ruotsinkielisillä nimillä ja suomenkielinen niiden vakiintuneilla suomenkielisillä vastineilla (*Annegatan – Annankatu, Boulevardsgatan – Bulevardinkatu, Kyrkoesplanaden – Kirkkopuisto*). Ruotsinkieliset nimet on tavallisesti siirretty suoraan norjannokseen pienin ortografisin muokkauksin: *Annegatan* esiintyy muodossa *Annegaten* ja *Boulevardsgatan* muodossa *Boulevardsgaten*. Nimien alkuosat toimivat norjan kielessä sellaisinaan (*Bokmålsordboka-Nynorskordboka* 2009). Esimerkin (8) *Kirkkopuisto* on kuitenkin norjannettu yläkäsitteellä:

(8)

”(...) en gång var jag nära att bli adopterad av en gammal rysk fru som såg mig leka *Kyrkoesplanaden*.” (MM 1917a: 83)

”(...) kerran olin joutua ottop lapseksi vanhan venäläisen rouvan luo, joka näki minut leikkimässä *Kirkkopuistossa*.” (MM 1917b: 82)

”(...) en gång var jeg nær ved at bli adoptert av en gammel, russisk dame som såg meg leke ute på gaten.” (MM 1933: 72)

Saman tyyppiseen ratkaisuun norjankielisessä versiossa on päädytty myös silloin, kun ruotsin- ja suomenkieliset versiot viittaavat nuorten kantakahvila *Fazeriin* Helsingin keskustassa. Norjannos käyttää yläkäsitettä *konditori*.

3.3 Runeberg-sitaatit

Ruotsin- ja suomenkielisten versioiden semiosfääreihin olennaisena osana kuuluva isänmaallisuus ilmenee myös siinä, että päähenkilöt tuntuvat osaavan ulkoa suuren määrän J. L. Runebergin runoutta, erityisesti *Vänrikki Stoolin tarinoita*, jota he siteeraavat joko sanatarkasti tai pienin muokkauksin. Ruotsin- ja suomenkieliset versiot hyödyntävät tässä teoksen ruotsinkielistä alkuteosta ja sen vakiintunutta suomennosta (Runeberg 1909, suom. Otto Manninen), mutta norjantaja turvautuu vaihteleviin keinoihin. Useimmat romaanissa esiintyvät sitaatit ovat peräisin *Vänrikki Stoolin tarinoiden ensimmäisestä sarjasta*, joka käännettiin norjaksi jo vuonna 1856 (Nasjonalbiblioteket 2021a) ja jota käänntäjällä olisi ollut ainakin periaatteessa mahdollisuus käyttää apunaan. Esimerkkiä 9 edeltää keskustelu, jossa luokan tytöt pohtivat, kenelle opettajista he juhlissaan kohottaisivat (kaakao)maljansa. He päätyvät rehtoriin, mutta yksi tytöistä puolustaa ihailemaansa matematiikanopettaja ”Moppea”. Toinen tyttö vastaa tähän *Fänrikens marknadsminne* (*Vänrikin markkinamuisto*) -runoa mukaillen:

(9)

Ära över gamla Moppe, evig ära
kräver han, säger ju redan
Runeberg. (MM 1917a: 52)
(Ära över gamle Klercker, evig
ära kräver han...)

Ikiarvon Moppe saakoon, vielä
mies ja sotilas, niinhän jo
Runebergkin sanoo. (MM
1917b: 53)
(Ikiarvon Klercker saakoon,
vielä mies ja sotilas...)

Skål for gamle Moppe også.
(MM 1933: 47)

Ruotsinkielinen versio noudattelee Runebergin alkuteosta ja suomenkielinen sen vakiintunutta käännöstä, kun taas norjannos korvaa sitaatin lyhyellä repliikillä, joka välittää sitaatin olennaisen sisällön, mutta häivyttää viittauksen kirjallisuushistoriaan ja suomalaiskansalliseen kontekstiin. *Fänrikens marknadsminne* ei ole mukana 1856 norjaksi käännettyssä *Ensimmäisessä sarjassa* (Nasjonalbiblioteket 2021a), joten vakiintuneen vastineen käyttö ei olisi ollut norjannoksessa edes mahdollista. ”Moppeen” viitataan myös esimerkissä 10, kun siteerataan norjannettuihin runoihin (Nasjonalbiblioteket 2021a) kuulunutta *Sandels*-runoa, jossa Sandelsin nimi korvataan ihailun matematiikanopettajan nimellä. Suomenkielinen versio käyttää jälleen vakiintunutta vastinetta, mutta norjankielisestä versiosta sitaatti on jätetty kokonaan pois.

(10)

”Det var storm, det var brak, det
var strid på den strand, där den
Moppeska hären var ställd!”
(MM 1917a: 54–55)
(Det var storm, det var brak, det
var strid på den strand, där den
Sandelska hären var ställd.)

”Jyly rannalla käy, rae lyö, sota
soi – Kuss’ on Moppemme
vartiovyö!” (MM 1917b: 55)
(Jyly rannalla käy, rae lyö, sota
soi, kuss’ on Sandelsin
vartiovyö)

Axelsson (2016: 90) ei pidä poistoa kielellisenä strategiana, mutta se paljastaa, mitä kääntäjä pitää teoksen kokonaisuuden kannalta merkittävänä ja kääntämisen arvoisena. Peder-
sen (2007: 148) toteaa sen olevan tietyissä tilanteissa ainoa toteutuskelpoinen ratkaisu, mutta toisinaan myös laiskuuden merkki (ks. myös Leppihalme 1994: 93). Runeberg-
sitaattien korvaaminen esimerkiksi norjalaisella runoudella olisi tuki etäännyttänyt käännöstä alkuteoksen semiosfääristä.

Runo *Kuoleva soturi* (esimerkki 11) mainitaan, kun Eeva pohdiskelee serkkunsa lahjakkuutta runonlausujana. Runon nimestä käytetään suomenkielisessä versiossa sen vakiintunutta vastinetta ja norjassa sanatarkkaa käännöstä *Den døende kriger*. Runoa siteerataan sanatarkasti sekä ruotsiksi että suomeksi, mutta sitaatti ei ole samasta kohdasta: ruotsinkielisessä versiossa viitataan kymmenennen ja suomenkielisessä versiossa ensimmäisen säkeistön viimeiseen säkeeseen. Norjannoksessa kääntäjä antaa sanatarkan käännöksen ruotsinkielisen version sitaatista, vaikka runo sisältyy myös vuoden 1856 norjannokseen, jossa kymmenennen säkeistön viimeinen rivi kuuluu: *alt var tyst* (Nasjonalbiblioteket 2021b).

(11)

(...) att höra henne läsa upp *Den döende krigaren*. Eva kom ihåg att Harry Nevander en gång blev så rörd att han snöt sig så att det ekade just när Marianne läste: ”*och stumt var allt*.” (MM 1917a: 68)

Piti kuulla, kuinka hän lausui *Kuolevan soturin*. (...) Eeva muisti, että Harri Neva kerran oli niin liikutettu, että kaikkuvasti niisti nenäänsä juuri kun Marja luki: ”*Kuin hauta hiljainen ol’ yö*.” (MM 1917b: 68)

(...) å høre henne lese opp: «*Den døende kriger*». Eva husket godt at Harry Nevander en gang blev så rørt at han pusset nesen så det brakket nettopp då Marianne leste: ”*Og allt var stille*.” (MM 1933: 60)

Esimerkki 12 sisältää myös eräänlaisen Runeberg-sitaatin. Eeva valmistautuu puhumaan luokkansa pojille mieltään painavasta asiasta, ja jännittyneisyys näkyy hänen kasvoiltaan. Eräs pojista huomaa tämän ja avaa ruotsinkielisessä versiossa keskustelun siteeraamalla runoa *Flickan kom ifrån sin älsklings möte* (kokoelmasta *Idyll och Epigram* vuodelta 1870, Kirjastot.fi 2021) hieman mukailleen:

(12)

”*Varför rodnar dina kinder, flicka?*” (MM 1917a: 90)

”*Miksi puna poskillesi nousee?*” (MM 1917b: 89)

”*Hvorfor er du så rød i kinnene?*” (MM 1933: 78)

Runon äiti kysyy tyttäreltään: ”*Varav blekna dina kinder, flicka*”, mutta koska Eevan poskia kuumottaa, luokkatoveri muokkaa sitaattiaan hieman, mikä synnyttää humoristisen vaikutelman, ainakin sellaisen lukijan mielessä, joka tunnistaa mukaelman. Runo ilmestyi Otto Mannisen suomentamana ensi kerran vuonna 1954 (Kirjastot.fi 2021), joten kirjailijalla ei ollut käytettävissään vakiintunutta runosuomennosta. Runoa ei tiettävästi ole myöskään käännetty norjaksi (Finlit 2021). Niinpä sitaatti on sekä suomen- että norjankielisessä versiossa korvattu melko sanatarkoilla käännöksillä, jotka välittävät sen keskeisen sisällön.

4 Lopuksi

Artikkelimme keskittyy kulttuurinsisäisen ja kulttuurienvälisen kääntämisen kysymyksiin, ja analyysissämme vertailemme Kersti Bergrothin salanimellä Mary Marck kirjoittaman *Evas klass/Eevan luokka/Eva’s klasse* -teoksen ruotsin-, suomen- ja norjankielisiä versioita. Jos teoksia lukee erikseen, niiden maailmat hahmottuvat yksikielisiksi ja raja suomen- ja ruotsinkielisten alakulttuurien välillä on tulkittavissa hyvinkin jyrkäksi. Omassa analyysissämme, jossa yhdistämme käännös- ja kirjallisuustieteellisen sekä kulttuurisemioottisen lähestymistavan, olemme kuitenkin lukeneet kaikkia kolmea teosta rinnakkain ja verranneet henkilöhahmojen nimiä, maantieteellisiä nimiä ja erilaisia kulttuurisidonnaisia elementtejä, joita kirjailija käyttää luodakseen teoksensa ruotsin- ja suomenkielisten versioiden suomenruotsalaisen ja suomenkielisen semiosfäärin itsenäisyyden alkuvuosia elävästä Helsingistä. Näemme suomenkielisen ja suomenruotsalaisen kulttuurin kahtena suomalaiskansallisen kulttuurin alakulttuurina, jolloin kulttuurinsisäinen kääntäminenkin tapahtuu siis kahden semiosfäärin välillä. Kun näkökulma on vertaileva, erojen sijaan korostuvatkin kielelliset ja kulttuuriset yhtäläisyydet.

Lähestymistapamme tarkoittaa kuvaa kirjailija-kääntäjän (eng. *self-translator*) toiminnasta mutta valottaa myös kulttuurinsisäiseen kääntämiseen liittyviä näkökohtia.

Kääntäessään itse omaa teostaan kirjailija käyttää apunaan mm. sanatarkkaa käännöstä pitääkseen ruotsin- ja suomenkielisen version mahdollisimman lähellä toisiaan: hän käyttää kohdekieleen sopeuttavaa strategiaa kahdessa tapauksessa (oppiaineen nimi ja joululaulu) ja turvautuu vakiintuneeseen vastineeseen yhdeksässä tapauksessa. Hänen globaali strategiansa on siis ennen muuta lähdekieleen ja -kulttuuriin orientoituva: kuten esimerkiksi luvussa 3 osoittavat, kulttuurinen etäisyys suomen ja suomenruotsin välillä on useimmissa tapauksissa hyvin pieni. Koska kyse on kulttuurinsisäisestä käännöksestä, kirjailijalla on useimmissa tapauksissa käytettävissään vakiintuneita vastineita niin erisnimistä kuin esimerkiksi jouluruokien nimistä ja useimpien tunnettujen runojen sitaateista: kaksikielisessä yhteiskunnassa kielelliset aukot täyttyvät nopeasti (Hartama-Heinonen 2017: 20). Esimerkiksi ruotsin- ja suomenkielisissä versioissa esiintyville Runeberg-sitaateille oli jo kirjan valmistumisaikaan useimmissa tapauksissa olemassa sekä ruotsin- että suomenkieliset versiot. Näin *Evas klass/Eevan luokka*-teosparin ruotsin- ja suomenkieliseen versioon rakentuu omat yksikieliset maailmat, joiden semiosfääreillä on kuitenkin paljon yhteisiä piirteitä ja myös päällekkäisyyttä. Toki erojakin on. *Evas klass* ja *Eevan luokka* -teoksissa jouluna laulettu laulun kohdalla kirjailijan suosima käännösstrategia, vakiintuneiden vastineiden käyttö, ei toimikaan, joten hän on valinnut erikielisiin versioihin eri laulut. Silti molemmat laulut välittävät saman riehakkaan joulutunnelman.

Norjantaja Anne Marie Worm-Müller turvautuu omassa työssään eri strategioihin kuin kirjailija itse. Kulttuurisidonnaisia elementtejä on norjannettu 17 tapauksessa strategioin, jotka tuovat käännöksen lähemmäs kohdekielen kulttuuria. Hän käyttää muun muassa yläkäsitteitä (esim. *Fazer – konditori*), jotka yleisesti ottaen loitontavat käännöstä Suomesta ja sopeuttavat sitä norjalaiselle lukijalle. Toisaalta monet ratkaisut, erityisesti viitaukset retkeilyyn vuonolla, perinteisten suomalaisten jouluruokien korvaaminen norjalaisilla, valuutan kääntäminen markasta kruunuksi ja eräiden paikannimien ortografiset ratkaisut tuovat käännöstä lähemmäksi nimenomaan norjankielistä yhteiskuntaa ja norjankielistä lukijaa. Kääntäjä Worm-Müller siis korvaa Suomeen ja suomalaisuuteen liittyviä käsitteitä Norjalle ominaisella ja jättää kirjallisuussitaatteja kokonaan kääntämättä. Norjannosta ei ole varsinaisesti siirretty Norjaan, mutta ruotsin- ja suomenkielisissä versioissa usein toistuvat nimet *Finland/Suomi* ja *Helsingfors/Helsinki* on molemmat pitkälti häivytetty: niihin viitataan useimmiten ”maana”, ”kaupunkina” tai ”kotina”. Nämä muutokset ovat esimerkkejä kohdekieleen ja -kulttuuriin orientoituvasta strategiasta, joka alleviivaa Suomen ja Norjan välistä kulttuurista etäisyyttä, vaikka käännöksen lähdekieli (suomen)ruotsi ja kohdekieli (kirja)norja ovat lähisukukieliä ja typologisesti sekä sanastollisesti hyvin lähellä toisiaan.

Artikkelimme osoittaakin, että moninaisten käännösstrategioiden myötä *Evas klass/Eevan luokka* -romaaniparissa ja sen norjankielisessä käännöksessä rakentuvat semiosfäärit näyttävät Suomen ja suomalaisuuden, suomen- ja ruotsinkielisyyden hieman erilaisessa valossa, eri painotuksin. Tarkemman jatkotutkimuksen aiheeksi jää kuitenkin sen selvittäminen, miten yleisiä nyt esiin tulleet käännösstrategiat ovat. Kuinka johdonmukaisesti ne ovat käytössä Kersti Bergrothin muissa nuortenkirjoissa ja niiden käännöksissä?

Lähteet

Tutkimusaineisto

MM 1917a = Marck, Mary 1917. *Evas klass*. Helsinki: Söderström & CO.

MM 1917b = Marck, Mary 1917. *Eevan luokka*. Helsinki: Otava.

MM 1933 = Marck, Mary 1933. *Eva's klasse*. Norjantanut Anne Marie Worm-Müller. Oslo: Mittet & CO.

Kirjallisuuslähteet

Axelsson, Marcus 2016. "Kalla mig inte mamsell!". *En jämförelse av tre skandinaviska översättares behandling av kulturspecifika element i fransk- och engelskspråkig skönlitteratur*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 96 Uppsala: Uppsalan yliopisto. Saatavissa: <https://www.avhandlingar.se/avhandling/ad68b69b1f/> [viitattu 14.12.2021].

Bodin, Helena 2018. Konstantinopel kring 1900 som litterär värld. En kulturemiotisk analys av skandinaviska exempel. *TFL Tidskrift för litteraturvetenskap* 48:1–2, 47–59. Saatavissa: <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/tfl/issue/view/527> [viitattu 14.12.2021].

Bokmålsordboka–Nynorskordboka 2009. Språkrådet, Universitas Bergensis. Saatavissa: <https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?ordbok=begge>.

Chesterman, Andrew 1997. *Memes of translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

Finlit.fi 2021. *Suomen kirjallisuuden käännökset-tietokanta*. Saatavissa: <http://dbgw.finlit.fi/kaannokset/> [viitattu 14.4.2021].

Finna.fi 2021. Kansalliskirjaston hakupalvelu. Saatavissa: <https://www.finna.fi/Search/Results?lookfor=Eevan+luokka&type=AllFields> [viitattu 14.4.2021].

Forssell, Pia 1999. Fredrika Runeberg – ambition och konvention. Teoksessa: Johan Wrede (julk.) *Finlands svenska litteraturhistoria. Del 1. Åren 1400–1900*. Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland, 306–314.

Grönstrand, Heidi 2011. Eeva suomeksi ja Eva ruotsiksi. Kirjailija-kääntäjä Kersti Bergroth kielikiistojen sovittelijana. Teoksessa: Heidi Grönstrand & Kristina Malmio (toim.) *Både och, sekä että. Om flerspråkighet/Monikielisydestä*. Helsinki: Schildts, 81–100.

Grönstrand, Heidi 2014. Self-translating: Linking Languages, Literary Traditions and Cultural Spheres. Teoksessa: Leena Kaunonen (toim.) *Cosmopolitanism and Transnationalism: Visions, Ethics and Practices*. Helsinki: Helsinki Collegium of Advanced Studies, 116–137. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45255/Cosmopolitanism%20and%20Transnationalism_Visions%2c%20Ethics%20and%20Practices.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 14.12.2021].

Hapuli, Ritva 1999. Pakeneva nykyaika. Teoksessa: Lea Rojola (toim.) *Suomen kirjallisuushistoria 2. Järkiuskosta vaistojen kapinaan*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 273–280.

Hartama-Heinonen, Ritva 2014. Inomkulturell översättning – problemfri verksamhet? Teoksessa: Jan Lindström, Sofie Henricson, Anne Huhtala, Pirjo Kukkonen, Hanna Lehti-Eklund & Camilla Lindholm (toim.) *Svenskans beskrivning 33. Förhandlingar vid Trettiofjärde sammankomsten för svenskans beskrivning*. Nordica Helsingensia 37. Helsinki: Suomen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. Helsingin yliopisto, 119–128.

Hartama-Heinonen, Ritva 2017. Kulttuurin rajat, kääntämisen rajat. Kulttuurinsisäisen kääntämisen mahdollisuus ja luonne. Teoksessa: Ritva Hartama-Heinonen, Marja Kivilehto, Liisa Laukkanen & Minna Ruokonen (toim.) *MikaEL Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu* 10, 17–30. Saatavissa:

<https://www.sktl.fi/liitto/seminaarit/mikael-verkkojulkaisu/arkisto-archive/mikael-vol-10-2017/> [viitattu 14.12.2021].

Hyttinen, Elsi 2017. Suomalaisuuden variaatioita. Konrad Lehtimäen *Ylös helvetistä*, Eva M. Vitkalan *Suomalainen orjatyttö* ja Mary Marckin *Eevan luokka*. Teoksessa: Jussi Ojajärvi ja Nina Työlähti (toim.) *Maamme romaani. Esseitä kirjallisuuden vuosikymmenistä*. Jyväskylä: Nykyculttuuri, 23–46. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/56198> [viitattu 14.12.2021].

af Hällström, Charlotta & Mikael Reuter 2000. *Finlandssvensk ordbok*. Kolmas painos. Helsinki: Schildts.

Kirjastot.fi 2021. *Kysy kirjastonhoitajalta*. Saatavissa: https://www.kirjastot.fi/kysy/haluaisintietaa-mina-vuonna-mina?language_content_entity=fi [viitattu 14.12.2021].

Koskinen, Kaisa 2000. *Beyond Ambivalence: Postmodernity and the Ethics of Translation*. Tampere: Tampere University Press. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67049> [viitattu 14.12.2021].

Kukkonen, Pirjo 1993. *Kielen silkki. Hiljaisuus ja rakkaus kielen ja kirjallisuuden kuvastimessa*. Helsinki: Helsinki University Press.

Kukkonen, Pirjo 2009. *Det sjungande jaget. Att översätta känslan och själen. Den lyriska samlingen Kanteletar i svenska tolkningar 1830–1989*. Acta Semiotica Fennica XXXI. Imatra: International Semiotics Institute at Imatra (ISI) & Helsinki: Suomen Semiotiikan Seura – Semiotiska sällskapet i Finland.

Kukkonen, Pirjo 2010a. Det översättande jaget: *homo significans – homo interpres*. Teoksessa: Ritva Hartama-Heinonen & Pirjo Kukkonen (toim.) *Acta Translatologica Helsingensia*. Vol. 1 *KIASM*. Helsinki: Suomen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. Helsingin yliopisto, 99–121. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/24313> [viitattu 14.12.2021].

Kukkonen, Pirjo 2010b. Semiotiken som metodologi – tecknens liv i språket, kulturen och samhället. Att översätta tecken och teckensystem. Teoksessa: Raila Hekkanen, Esa Penttilä & Nestori Siponkoski (toim.) *MikaEL Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu – Electronic proceedings of the KäTu symposium on translation and interpreting studies*, Vol. 4.

Helsingfors: Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Finlands översättar- och tolkförbund ry, 1–16. Saatavissa: https://www.sktl.fi/@Bin/40704/Kukko-nen_MikaEL2010.pdf [viitattu 14.12.2021].

Kukkonen, Pirjo 2014. *I språkets vida rum: Salens språk – språkets sal: Volter Kilpis moder-nistiska prosaepos Alastalon salissa i Thomas Warburtons svenska översättning I salen på Alastalo*. Acta Semiotica Fennica XLIV. Helsinki: Suomen Semiotiikan Seura – Semiotiska sällskapet i Finland – The Semiotic Society of Finland.

Leden, Laura 2021. *Adaption av flickskap – Normbekräftande och normbrytande i flickböcker översatta från engelska till svenska och finska 1945–1965*. Helsinki: Acta Translatologica Helsingiensia 6. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/330318> [viitattu 14.12.2021].

Leppihalme, Ritva 1994. *Culture bumps: on the translation of allusions*. English Department Studies 2. Helsinki: Yliopistopaino.

Lotman, Juri M. 1990. *Universe of the Mind. A Semiotic Theory of Culture*. Lontoo & New York: I.B. Tauris & Co. Ltd.

Nasjonalbiblioteket 2021a. *Fænrík Staal's Fortællinger: en Samling af Sange*. J.K. Christien nor-jannos vuodelta 1856. Saatavissa: https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2008111203008 [viitattu 12.4.2021].

Nasjonalbiblioteket 2021b. *Fænrík Staal's Fortællinger: Den døende kriger*. J.K. Christien nor-jannos vuodelta 1856. Saatavissa: <https://www.nb.no/items/6e75865147b50cd05fd1874dd98eea7f?page=53&searchText=> [viitattu 13.4.2021].

Nida, Eugene A. 1964. *Toward a science of translating. With special reference to principles and procedures involved in the Bible Translating*. Leiden: E.J. Brill.

Nord, Christiane 1997. *Translating as a Purposeful Activity. Functionalist Approaches Explained*. Manchester, UK: St Jerome Publishing.

Parente-Čapková, Viola & Päivi Lappalainen 2017. Transnational Reception: Nordic Women Writers in Fin de Siècle Finland. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 25:4, 263–278. Saatavissa: DOI:10.1080/08038740.2017.1365767 [viitattu 14.12.2021].

Pedersen, Jan 2007. *Scandinavian Subtitles. A Comparative Study of Subtitling Norms in Sweden and Denmark with a Focus on Extralinguistic Cultural References*. Doctoral thesis. Department of English. Tukholma: Tukholman yliopisto.

Rajanti, Taina 1993. ”Tässä on minun katuni” – kaupunkilainen elämäntapa Mary Marckin kou-lulaisromaaneissa. *Tiede & edistys* 1993:2, 115–126.

Runeberg, Johan Ludvig 1909. *Vänrikki Stoolin tarinat*. Suomentanut Otto Manninen. Porvoo: WSOY.

Tallberg-Nygård, Manuela 2017. *Semiosfärerna över Helsingfors. Kjell Westös romankvartett i intrakulturell och interkulturell översättning*. Helsinki: Acta Translatologica Helsingiensia 5. <http://hdl.handle.net/10138/228325> [viitattu 14.12.2021].

Trondheim.no 2021. *Marie Wexelsen*. Saatavissa: <https://www.trondheim.no/en/history/marie-wexelsen-1832-1911/> [viitattu 21.1.2022].

Tudeer, Alf Emil 1922. Kaksikielisyys Suomen kaupungeissa. *Valvoja* 42:7–8, 198–213.

Arkistolähteet

SKVR X1 192 (Punkalaidun. Moisio. n. 27.-10.) SKS. KRA.

Saatavissa: <https://skvr.fi/poem/skvr10101920> [viitattu 19.8.2021].

Kirjoittajat

Heidi Grönstrand toimii yliopistonlehtorina Tukholman yliopiston suomen osastolla. Hän on myös kotimaisen kirjallisuuden dosentti Turun yliopistossa. Grönstrand tutkii suomalaisen kirjallisuuden monikielisyyttä erityisesti kirjallisuushistorian näkökulmasta.

Sähköpostiosoite: heidi.gronstrand@finska.su.se

Eeva-Liisa Nyqvist toimii postdoc-tutkijana Helsingin yliopiston Suomalais-ugrilaisella ja pohjoismaisella osastolla. Hänen pääasiallinen tutkimuskohteensa ovat suomenkieliset kielikylypöppilaat, mutta hän on tutkinut myös kaunokirjallisuuden suomentamista ja suomentanut myös itse.

Sähköpostiosoite: eeva-liisa.nyqvist@helsinki.fi